

Protocol Sociaal Veiligheidsplan

INHOUD

1. Schoolafspraken	3
2. Sanctiebeleid bij grensoverschrijdend gedrag	5
a. stappenplan	
b. werkwijze gewenst gedrag	
c. incidentregistratie	
d. schoolafspraken ouderbegeleiding	
e. werkwijze pleinschrift	
3. Sociale veiligheid	12
a. anti-pestprotocol	
b. taakverdeling	
4. Sociale competenties	19
5. Verwijzingen	26
6. Bijlagen	27
a. preventief werken	
b. tips	
c. groepsplan gedrag	
d. 5-sporen beleid	
e. Afnameprotocol sociale veiligheid leerlingen	
f. Toezicht kader	

1. Schoolafspraken

- ✓ We willen ervoor zorgen dat belangrijke afspraken rondom een kind worden doorgegeven aan de volgende leerkracht. Op de groepskaart in Parnassys zijn kind kenmerken en afspraken vastgelegd, deze zijn onderwerp van gesprek bij de overdracht. De groepsleraar past de aanpassingen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften vanaf de eerste dag toe.
- ✓ De groepsleraar heeft bij de start van het schooljaar de informatie uit het groepsoverzicht en/of de groepskaart gelezen. Bij verwijzing naar onderzoeken in dossiers, zorgt de leraar dat hij over kennis van het dossier beschikt.
- ✓ De groepsleraar is alert op belangrijke dingen:
 - begeleiden van leerlingen waarvan we weten dat er problemen kunnen ontstaan in vrije situaties
 - leerlingen die qua gedrag om een specifieke aanpak vragen
 - leerlingen die beter niet met elkaar kunnen spelen en/of werken
 - belangrijke informatie vanuit de ouders
- ✓ Met deze informatie in ons achterhoofd gaan we zelf objectief naar het kind kijken
EEN BLANCO START BESTAAT NIET
De eerste weken vorm je je eigen beeld, mogelijk moeten er zaken bijgesteld worden.
- ✓ We werken met een pleinwachtschriftje en noteren daarin voorvallen.
- ✓ De pleinafspraken hangen duidelijk zichtbaar vanaf het plein achter het raam bij het speellokaal.
- ✓ De groepsleraren helpen kinderen die moeite hebben met de sociale omgang met het invullen van de pauze en de pleinvacht ziet er op toe en ondersteunt wanneer dat nodig is.
Indien nodig geeft de groepsleraar een signaal aan de pleinvacht of stuurt een bericht aan het hele team.
- ✓ In de eerste week en na iedere vakantie bespreken we in alle klassen de schoolregels, de groepsregels en de afspraken rondom pesten (pestprotocol behandelen + protocol cyberpesten)
- ✓ In de bovenbouwgroepen 6, 7 en 8 zal de leerkracht met de groep de voordelen én risico's bespreken van het gebruik van chatprogramma's als bijv. Instagram (e.d.) en/of het gebruiken van een groepsapp.
- ✓ De regels (incl. 10 beloften pesten in bovenbouw) worden door alle leerlingen ondertekend en hangen aan het einde van de eerste week op in de klas.
- ✓ De schoolregels hangen in elke klas zichtbaar op (afhankelijk van welke schoolregel centraal staat).

- ✓ De schoolregels hangen bij de ingangen, zichtbaar voor de kinderen.
Dit kan de pleinwacht gebruiken wanneer er ruzie is en er dingen uitgesproken moeten worden.
- ✓ We geven de lessen uit Kwink. We doen dit volgens een opgesteld schema.
- ✓ In alle groepen introduceren we het Kind van de week bij de start van een nieuw schooljaar
- ✓ We zijn bewust bezig met spelletjes die de groepsvorming bevorderen. Bv spelletjes op het plein en in de klas (zie OneNote: Inspiratie-bijlagen).
- ✓ We maken gebruik van energizers, de pauze activiteiten en de spelkisten.
- ✓ Samenwerkingsvaardigheden worden aangeboden volgens het borgingsdocument coöperatief leren.
- ✓ In oktober/november vullen we voor alle kinderen de ZIEN-vragenlijst in en maken we een sociogram van de groep. De kinderen van groep 5-8 vullen de ZIEN-leerling vragenlijst in.
- ✓ Er wordt een GP gedrag ingevuld waarbij gewerkt wordt op 3 preventie-niveaus.
- ✓ In het 2e semester wordt rond de voorjaarsvakantie ZIEN! Opnieuw ingevuld (de relevante onderdelen). Doel:
 - evalueren of door de ingezette interventies de doelen bereikt zijn.
 - Volgen hoe het gaat met IIn die een indicatie-uitspraak hadden of bv hebben aangegeven dat er iets speelt op het gebied van veiligheidsbeleving/pestbeleving.
 - Signaleren van kinderen die opvallen d.m.v. observatie
- ✓ De kinderen vanaf groep 3 vullen in de okt/novemberronde ook de schoolveiligheidslijst in. Bij de groepsbespreking wordt dit besproken met de IB-er. Het kan zijn dat er dingen in het groepsoverzicht bijgesteld moeten worden.
Wanneer er specifieke problemen naar voren komen passen we onze lessen voor SoVa hierop aan. We hebben een planmatige aanpak voor gedrag.
- ✓ We hebben hierna met alle ouders gesprekken over de sociaal emotionele ontwikkeling van de kinderen.
- ✓ Na elke vakantie herhalen we de regels en passen we ze weer consequent toe
- ✓ Wanneer we signalen krijgen van pestgedrag ondernemen we direct actie. We nemen dit serieus en handelen volgens het pestprotocol.
Schoolleiding en IB-er worden op de hoogte gesteld.
- ✓ Tip: lees 'De eerste 6 weken...' In OneNote bij het tabblad Inspiratie-Ambitie

2. Sanctiebeleid bij grensoverschrijdend gedrag

Er is sprake van grensoverschrijdend gedrag binnen een groep of de school wanneer een bepaalde regel herhaaldelijk overschreden wordt.

De leerkracht heeft hier al meerdere keren met de leerling of de groep over gesproken.

Voorbeelden van grensoverschrijdend gedrag:

Vernielingen:

- materiaal bewust beschadigen
- opzettelijke vernielingen
- respectloos omgaan met materialen van zichzelf, de ander of de school

Verbaal of schriftelijk geweld:

Verbaal:

- schreeuwen door de groep of tegen de leerkracht
- brutaliteit tegen de ander: klasgenoot, leerkracht, ...
- een ander uitschelden

Schriftelijk:

- via briefjes of via de media de ander opzettelijk bedreigen, beledigen, intimideren, discrimineren

Fysiek geweld:

- opzettelijk bezeren van de klasgenoot/leerkracht door slaan schoppen, knijpen, krabben
- ongewenst aanraken van de ander

Grensoverschrijdend gedrag dwingt de leerkracht om direct te handelen om zo veiligheid te bieden aan de ander en de groep.

Ouders worden op de hoogte gebracht wanneer er sprake is van grensoverschrijdend gedrag.

De IB-er & directie worden op de hoogte gebracht wanneer er sprake is van grensoverschrijdend gedrag.

a. Stappenplan

Dit stappenplan gaat in werking wanneer de veiligheid van leerlingen, leerkrachten en/of ouders in gevaar wordt gebracht door één van de leerlingen.

Overtreding 1:

- De leerling krijgt een waarschuwing
- De overtreding wordt vastgelegd in Parnassys.

- De leerling wordt verteld dat er maatregelen worden genomen bij een volgende overtreding.

Overtreding 2:

- De overtreding wordt vastgelegd in Parnassys.
- De leerkracht belt de ouders.
- De directie wordt op de hoogte gebracht.

Overtreding 3:

- De overtreding wordt vastgelegd in Parnassys.
- De Intern Begeleider belt de ouders.
- De leerling gaat één dag in een andere groep met eigen werk.

Overtreding 4:

- De overtreding wordt vastgelegd in Parnassys.
- De Intern Begeleider nodigt ouders uit voor gesprek.
- De leerling gaat twee dagen in een andere groep met eigen werk.

Overtreding 5:

- De overtreding wordt vastgelegd in Parnassys.
- De directie nodigt ouders uit voor een gesprek.
- De leerling gaat drie dagen in een andere groep met eigen werk.

Overtreding 6:

- De overtreding wordt vastgelegd in Parnassys.
- De directie nodigt ouders uit voor een gesprek.
- De leerling wordt geschorst¹ voor één dag met melding naar de leerplichtambtenaar.
- De leerling gaat een week in een andere groep met eigen werk.

Overtreding 7:

- Indien ongewenst gedrag wordt gecontinueerd en de leerling niet meer te handhaven is op onze school, kan deze definitief van school worden verwijderd².

NB. Bij (zeer) ernstige overtredingen van de gedragsregels kunnen één of meer van de bovenstaande stappen worden overgeslagen. De beslissing hierover wordt genomen door de

¹ In bijzondere gevallen kan een leerling door de directeur, na overleg met bevoegd gezag (schoolbestuur) en de inspectie en na melding bij de leerplichtambtenaar, voor één of meer dagen geschorst worden. Deze maatregel kan ook worden gebruikt als een leerling of een ouder zich ernstig heeft misdragen ten opzichte van leerkrachten en/of medeleerlingen. Gedacht moet worden aan lichamelijk geweld, het herhaaldelijk en opzettelijk verstoren van de lessen, enzovoort. Zie hiervoor de regeling schorsen en verwijderen van CNS Putten.

² Indien bij ernstige gevallen van wangedrag maatregelen ter voorkoming hebben gefaald, kan het bevoegd gezag, na een formele waarschuwing, uiteindelijk overgaan tot het verwijderen van een leerling.

directie, in overleg met de Intern Begeleider.

b. Werkwijze gewenst gedrag

Stap 1 Realiseren van een veilig pedagogisch klimaat voor de hele groep

Pedagogisch handelen van de leraar: zie competenties leraren CNS Putten.

- De leraar toont in gedrag en taalgebruik respect voor kinderen (voorbeeldig taal-gedrag) door het geven van complimentjes en correcties.
- De leraar toont oprechte belangstelling voor de kinderen en geeft aan hen positieve persoonlijke aandacht
- De leraar zorgt voor een veilig leef-en werkklimaat
- De leraar zorgt voor een verzorgde, aantrekkelijke en functionele leeromgeving
- De leraar bevordert het onderling respect (de omgang met elkaar) tussen kinderen door het stellen, bespreken en hanteren van gedragsregels
- De leraar stimuleert zelfstandigheid, persoonlijke ontwikkeling en de eigen verantwoordelijkheid van de kinderen

Communicatie: laat weten aan ouders bijv. bij de informatieavond wat je belangrijk vindt in het pedagogisch klimaat in je groep (zie ook het genoemde schooldocument).

Stap 2 Individuele aanpak wanneer stap 1 niet tot het gewenste resultaat leidt.

- in kaart brengen ‘wat het kind nodig heeft’ volgens de HGW-principes (driehoek ouder-kind-leraar) en opnemen in het groepsoverzicht
- toepassen time-out door de groepsleraar, daarbij de volgende werkwijze :

wanneer een kind zich niet houdt aan de samen afgesproken klassenregels om het voor ieder prettig te houden in de klas, wordt na een 2^e waarschuwing, zonder emotie, het kind aangegeven dat

 - het ervoor gekozen heeft niet mee te werken
 - dus even niet in de groep mee kan doen (waar hij/zij wel hoort te zitten: zie belang om het ‘groepsgevoel’ te ontwikkelen)
 - 5 minuten op de gang geplaatst wordt (onder toezicht van de leraar met bijv. een timer)
 - de leraar vraagt het kind (zonder emotie) excuus aan te bieden voor het storende gedrag en laat het kind uitspreken dat hij/zij zich aan de afspraken wil houden
 - het kind komt vervolgens terug in de groep (wanneer de emotie is gezakt)
 - tip: blijf aandacht houden voor positief gedrag en benoem het concreet
 - deze stap moet leiden tot verbetering van gewenst gedrag waarbij oog is voor toepassing bij het jonge/oudere kind (let op opbouw met gerichte aandacht voor bijv. 1 verbeterpunt)

Communicatie: zorgen om het gedrag worden besproken met de ouders. Wanneer de time-out procedure wordt toegepast bij fors grensoverschrijdend gedrag wordt dit gemeld bij ouders.

Stap 3 Individuele aanpak wanneer stap 1 en 2 niet tot het gewenste resultaat leiden: 'Stop, je stoort'-methode

Een leerling vraagt langdurig negatieve aandacht. De groepsleraar weet op het laatst niet meer wat zij/hij moet doen (=handelingsverleggen, zie stap 1), het kind blijft steeds de grenzen opzoeken. De naam van het kind wordt veelvuldig genoemd. De sfeer in de klas wordt er niet beter op. Andere kinderen hebben er last van en krijgen een hekel aan het kind. Ook is het mogelijk dat het kind zich ontwikkelt tot een negatieve leider in de groep (zie rollen groepsvorming).

Hoe kun je dit gaan doorbreken?

Doel:

- Ontlasting van de leerkracht op een moment dat het hoog op loopt
- Ruggensteun van de omgeving voor de leerkracht
- De leerkracht even ruimte geven om afstand te nemen, te reflecteren en het pedagogisch handelen te versterken (zie stap 1)
- Doorbreken van een negatieve gedragsspiraal
- Door een strakke, consequente aanpak het negatieve, aandacht vragende gedrag van de leerling ombuigen naar een positief gedrag
- Voorkomen dat het kind door zijn eigen gedrag niet meer wordt geaccepteerd door de groep

Wat doen we:

Bespreek van tevoren met het kind wat je gaat doen.

Als hij/zij lastig is

- 1^e x; stop, je stoort zonder emotie/stemverheffing
- 2^e x; stop, je stoort zonder emotie/stemverheffing
- 3^e x; stop, je stoort Je laat een ander kind (van tevoren afgesproken) de persoon halen die op dat moment de achtervang is

Blijf opletten dat je zelf niet reageert. De sfeer in de klas blijft zo veel beter en je hoeft zelf het conflict niet aan te gaan.

Wat is erg belangrijk:

- Iedereen heeft het document goed doorgelezen en reageert op de afgesproken manier
- **Het kind mag niet in andere klassen opgenomen worden**
- De leerkracht moet reageren zonder emotie – niet boos worden – op die manier blijft de sfeer in de klas positiever
- Er moet iemand continu stand-by staan. **Die moet onvoorwaardelijk, direct komen als hij/zij geroepen wordt.**
- De achtervang moet op de afgesproken wijze reageren
 - o Andere persoon neemt het kind mee uit de groep.
 - o Gaat naar een ruimte vlakbij, waar je met het kind praat.
 - o **Geen emotie, niet boos, niet blij,**
 - o geen belangstelling voor omstandigheden, bv hoe is het met je broertje.
 - o Geen hand geven, arm om schouder of wat ook.
- Deze persoon praat met het kind, wat is er gebeurd, wat deed jij, waarom enz.

- Je geeft **geen straf**.
- Na vijf minuten breng je het kind terug.
- Het mag dan weer een nieuwe start maken. De leerkracht komt er ook niet meer op terug!
- Gaat het kind direct daarna weer in de fout, dan start de procedure opnieuw. **Aarzel dan niet**. Dus weer: stop, je stoort. Enz.
- tip: blijf aandacht houden voor positief gedrag en benoem het concreet
- Het is erg belangrijk dat dit de eerste dagen heel consequent wordt toegepast en de achtervang moet dus ook echt zo snel mogelijk naar de klas toe gaan
- deze stap moet leiden tot verbetering van gewenst gedrag waarbij oog is voor toepassing bij het jonge/oudere kind
- De achtervang wordt geregeld volgens een weekrooster

Communicatie: zorgen om het gedrag worden besproken met de ouders. Wanneer de time-out procedure 'Stop, je stoort' wordt toegepast bij fors grensoverschrijdend gedrag wordt dit vooraf, in mondeling overleg, gemeld bij ouders. De ouders worden geïnformeerd over de voortgang (ook als het positief is) en toepassing.

Stap 4 Aanpak wanneer stap 1, 2, 3 niet tot het gewenste resultaat leidt

In overleg met Ib'er en ouders wordt advies gevraagd bij de Onderwijszorgkoepel.

In de map gedrag (AA Leerlingenzorg) is praktische informatie beschikbaar over bijv. autisme, denken-voelen-doen, faalangst, grensoverschrijdend gedrag, positief groepsklimaat en werkhouding

c. Incidentregistratie

De school waarborgt de sociale veiligheid van leerlingen en leraren (werknemers). Daartoe is allereerst vastgesteld welke (ernstige) incidenten de school onderscheidt. Dit zijn:

- fysiek geweld
- intimidatie en/of bedreiging met fysiek geweld
- intimidatie en/of bedreiging via msn, sms, e-mail of internet
- pesten, treiteren en/of chantage
- seksueel misbruik
- seksuele intimidatie
- discriminatie of racisme
- vernieling
- diefstal
- heling
- (religieus) extremisme

De school beschikt over een registratiesysteem: de leraar registreert incidenten in Parnassys (met behulp van een format). Een incident wordt geregistreerd als de leraar in samenspraak met de IB'er inschat dat het werkelijk een incident is, of na een officiële klacht. De IB'ers analyseren jaarlijks de gegevens die aangeleverd worden door de leraren en stellen, in overleg met de directie, op basis daarvan verbeterpunten vast.

De school probeert incidenten te voorkomen. Er zijn school- en klassenregels (w.o. pleinregels; de regels zijn m.n. gedragsregels: hoe ga je met elkaar om?). Deze regels worden ook daadwerkelijk gehanteerd door ze afwisselend centraal te stellen met een korte presentatie door leerlingen aan elkaar. Structureel wordt er in groep 5/6 een weerbaarheidstraining gegeven door Grol Weerbaarheid. In groep 7 worden aan de meisjesgroep de preventielessen van meidenvenijn aangeboden. De school beschikt daarnaast over een methode voor de sociaal-emotionele ontwikkeling (Kwink). De lessen sociaal-emotionele ontwikkeling staan in het teken van de ontwikkeling van goed (passend) gedrag.

Incidenten worden in eerste instantie afgehandeld door de leraar. Als zaken niet opgelost kunnen worden, wordt de schoolleiding betrokken bij de afhandeling. Ook ouders worden betrokken bij de aanpak van incidenten. Tevens wordt in voorkomende gevallen de wijkagent betrokken bij de afhandeling van klachten.

De school beschikt over een klachtenregeling (zie schoolgids), een klachtencommissie en een (interne en externe) vertrouwenspersoon. In de schoolgids en op de website worden ouders uitgebreid geïnformeerd over aspecten van sociale veiligheid. De school beschikt over 4 BHV'ers.

d. Schoolafspraken ouderbegeleiding

Voor een goed verloop van de activiteiten buiten de groep o.l.v. een begeleider zijn de volgende aandachtspunten belangrijk:

1. De activiteit vindt plaats onder verantwoordelijkheid van de groepsleraar. Hij/zij stemt in goed overleg met de activiteitenbegeleider (ouder, opa/oma etc.) het volgende af:
 - de inhoud van de activiteit
 - wie welke taken uitvoert: de aanschaf van materialen, het terugleggen van materialen en opslag van materialen/werkstukken voor een evt. vervolgactiviteit
 - welke afspraken over goed gedrag belangrijk zijn (waaronder sancties)
2. De groepsleraar bespreekt met de klas wat er van de kinderen verwacht wordt. Dit betreft de uitvoering van de activiteit, het samenwerken, de klaar-opdracht, gedrag t.o.v. medeleerlingen en de activiteitenbegeleider. De schoolafspraken en specifieke groepsregels zijn daarbij bepalend. Respectvolle omgang is hierbij leidend principe en directe feedback bij het eerste begin.
3. De kinderen dragen medeverantwoordelijkheid voor een geslaagde activiteit en helpen daarom zo mogelijk met opruimen en netjes achterlaten van de ruimtes
4. De activiteitenbegeleider koppelt aan de groepsleraar terug over het verloop van de activiteit en evt. aanpassingen/afstemming aanpak.

e. Werkwijze pleinschrift

1. Het pleinschrift wordt alleen ingevuld bij grensoverschrijdend gedrag. Het gaat hierbij om het niet houden aan schoolafspraken.
2. Bij grensoverschrijdend gedrag wordt het kind door de pleinwacht gecorrigeerd en vertellen we het kind dat zijn of haar naam in het pleinschrift wordt opgeschreven met een korte omschrijving van de situatie.

3. We noteren als volgt in het pleinschrift: datum/naam +groep leerling/ korte omschrijving
4. Iedere 4 weken wordt een overzicht gemaakt welke kinderen in het schrift staan. Dit overzicht gaat naar de betreffende leerkrachten die met de kinderen hierover een gesprek voeren.
5. Als een kind voor de 2e keer in het schrift komt, dan blijft hij/zij de eerstvolgende pauze binnen (met strafwerk)
6. Wanneer er bij een leerling een patroon ontstaat wordt contact opgenomen met de ouders/verzorgers door de eigen groepsleraar
7. Wanneer een leerling in het pleinschrift wordt genoteerd meldt de pleinwacht dit na afloop van de pauze bij de groepsleraar
8. Strafwerk groep 3-4: overschrijven van regel die is overtreden
9. Strafwerk groep 5-8: overschrijven alle school- en pleinafspraken (zie onder)
10. Na iedere vakantie beginnen we met een schone lei.
11. Bij extremen wordt gelijk de schoolleiding ingeschakeld en worden de ouders op de hoogte gesteld.

f. Maatwerk

Omgaan met leerlingen en leerlinggedrag is maatwerk. Groepsleraren houden bij afspraken die gemaakt worden en bij overtredingen door leerlingen de kindkenmerken voor ogen. Daarbij wordt gekeken naar wat MOET, wat MAG en waar een duidelijke NEE geldt.

3. Sociale veiligheid

a. Anti-pestprotocol

Gesprek met het slachtoffer

Als een leerling gepest wordt, is het belangrijk om zo snel mogelijk te reageren.

Het is erg belangrijk dat de leerling zelf vertelt wat er is gebeurd en hoe hij of zij daar last van heeft. De leraar neemt het initiatief tot dit gesprek, moet het slachtoffer een gevoel van veiligheid geven en een rustig moment uitkiezen om met het slachtoffer te gaan praten. De leraar probeert er door het stellen van vragen achter te komen wat er is gebeurd.

In het gesprek kan veel duidelijk worden over de verhoudingen in de groep. Het afgenomen sociogram en de leerlingvragenlijsten uit ZIEN, aan het begin van het schooljaar geven ook informatie over de onderlinge verhoudingen en kunnen zo nodig opnieuw afgenomen worden. Ook wordt de informatie uit de vragenlijst Sociale Veiligheid gebruikt.

In het gesprek is het belangrijk om duidelijk uit te spreken dat pestgedrag op school niet voor mag komen en dat de leraar dit met alle middelen wil tegengaan.

Het slachtoffer moet weten dat pesten niet getolereerd wordt én dat de leraar bereid is om te helpen.

Het gesprek met het slachtoffer en de pester

In een pestsituatie is er sprake van een conflict tussen ongelijkwaardige partijen. De pester heeft het slachtoffer onrecht aangedaan.

Het slachtoffer voelt zich buitengesloten of gekleineerd.

Beide partijen hebben een probleem waarin de leraar bemiddelt.

De leraar is in de bres gesprongen voor het slachtoffer, maar heeft het welzijn van beiden op het oog.

Voordat er een gesprek is met het slachtoffer én de pester, heeft de leraar eerst een gesprek gehad met de pester, om te horen wat hij te zeggen heeft.

Het is ook mogelijk dat het slachtoffer alleen maar wil vertellen wat er is gebeurd, maar niet wil dat de leraar met de pester gaat praten.

Wanneer er wel een gesprek komt met beiden is het volgende belangrijk:

- De gepeste leerling moet zich voldoende beschermd voelen.
- De leraar weet dat hij na het conflictgesprek voldoende mogelijkheden heeft om het onderlinge gedrag in de gaten te houden.
- De leerlingen weten beiden wat de bedoeling is van het gesprek: "Ik wil met jullie praten, omdat er een probleem is, wat we samen moeten oplossen.
- Er moet voldoende tijd zijn om te praten.

Aan het eind van het gesprek vraagt de leraar beide partijen om oplossingen. Wanneer er geen bevredigend resultaat is, doet de leraar een voorstel.

Als het gesprek goed verloopt, is de afsluiting erg belangrijk.

De leraar noemt mogelijkheden: excuses aanbieden. (dit is geen teken van zwakte, maar juist eerlijk en sportief) met of zonder leraar: een toezien oog kan belemmerend werken.

Het aanbieden van excuses moet niet te gemakkelijk worden gezegd: de pester kan te snel “sorry” zeggen, om ervan af te zijn en het slachtoffer kan te gemakkelijk de excuses aanvaarden om er voor dit moment van af te zijn.

De pester moet er goed over nadenken wat hij de ander heeft aangedaan.

Ook is het belangrijk dat de leraar in het begin regelmatig vraagt hoe het nu gaat.

Het is ook goed dat het slachtoffer leert om weerbaar te zijn. In een gesprek met de leraar kan er naar een oplossing worden gezocht hoe het pesten misschien is te voorkomen.

Er is ook een situatie denkbaar dat niet één persoon de pester is, maar een hele groep.

In zo'n geval kan er net zo te werk worden gegaan als hierboven is beschreven, wanneer er één pester is.

Wat te doen als er in eerste instantie nog geen goede afsluiting/oplossing is?

Dan volgt er binnen max. drie werkdagen een volgend gesprek, om alsnog tot een goede afsluiting te komen.

Gesprekken met de klas

Het slachtoffer en de pester maken deel uit van de groep. Daarom is het goed als de leraar er ook met de groep over spreekt. Dit wordt voorbesproken met slachtoffer en pester.

Het probleem kan open met de groep worden besproken. Het gesprek moet goed voorbereid zijn. Bijvoorbeeld: “In onze klas gaan dingen verkeerd. Er wordt niet goed met elkaar omgegaan. Dat is heel erg. Ik wil niet dat zoiets in deze groep gebeurt. We willen een klas waarin iedereen zich veilig voelt, en goed met elkaar omgaat”.

Op deze manier kunnen de meelopers bij het probleem worden betrokken om de situatie te veranderen. De meelopers moeten opkomen voor het slachtoffer en het pestgedrag melden wanneer ze het signaleren. Dit is geen klikken!

Ouders informeren – school informeren

Als een leerling gepest wordt, is het belangrijk om zo snel mogelijk te reageren. Wanneer de leraar merkt dat er sprake is van pesten, probeert hij of zij er alles aan te doen om het pesten te stoppen. De ouders van het slachtoffer en de pester moeten op de hoogte worden gebracht wanneer er pestproblemen zijn.

Echter niet altijd worden signalen in die richting opgevangen. Ouders worden dan ook dringend verzocht zo snel mogelijk dit soort zaken te melden. Wacht niet te lang!

Preventie

1. Dit pestreglement wordt preventief gebruikt, door het in het begin van het schooljaar met de leerlingen te bespreken. De 10 beloften (zie onder) zijn onderdeel van de klassenregels in de groepen.
2. In de eerste schoolweek worden de klassenregels en de schoolregels met de klas besproken. De kinderen worden betrokken bij het opstellen van de klassenregels en zetten hun handtekening.
3. De collega's werken aan groepsvorming d.m.v. lessen, spelletjes, evalueren, enz.
4. In de pauze wordt naast pleinwacht leerling bemiddeling toegepast. Kinderen uit de bovenbouw worden ingezet als 'bemiddelaars' bij conflicten.
5. Rond de herfstvakantie neemt elke leerkracht ZIEN, sociogram en de vragenlijst Sociale Veiligheid af.
6. Na de herfstvakantie volgt een groepsbespreking met de IB-er waarin de resultaten worden besproken.
7. De conclusies worden meegenomen naar de teamvergadering. Hier wordt gekeken welke dingen we moeten aanpassen.
8. Na de herfstvakantie hebben we met elke ouder een gesprek over het kind, gericht op het sociaal emotioneel functioneren.
9. Sanctiebeleid: er wordt gebruik gemaakt van het 'Pleinwachtschriftje'. Daarin staat als er iets voorgevallen is en met welk(e) kind(eren). Bij grensoverschrijdend gedrag worden de afgesproken sancties toegepast.
10. In de bovenbouw worden preventielessen Mediawijsheid gegeven.
11. In de bovenbouw (groep 7 en 8) worden lessen Meidenvenijn gegeven
12. In groep 5 of 6 wordt een weerbaarheid training van 10 lessen door Grol Weerbaarheid gegeven.

Pestprotocol: stappenplan

1. Het slachtoffer vertelt, eventueel in het bijzijn van de ouders, wat er is gebeurd.
2. De leraar stelt vragen om het probleem helder te krijgen.
3. De leraar geeft aan dat hij wil helpen.
4. De leraar observeert de pesters en het slachtoffer.
5. Indien het slachtoffer dat wil, gaat de leraar praten met de pester.
6. Indien het slachtoffer geen confrontatie wil met de pester en ook niet eens wil dat zijn/haar naam wordt genoemd, moet de leraar toch wat bedenken om iets aan het pesten te doen.
7. Er volgt een gesprek met beide partijen.
8. De leraar vraagt beide partijen om een oplossing.
9. Indien er geen oplossing komt, doet de leraar een voorstel.
10. De leraar sluit het gesprek af.
11. In de komende tijd vraagt de leraar regelmatig hoe het nu gaat.

Ouders van het slachtoffer en de pester worden ingelicht wanneer een leerling het slachtoffer van pesten is, zelfs wanneer er zich eenmalig een ernstige situatie heeft voorgedaan.

De 10 beloften om niet te pesten

Ik beloof,

1. Dat ik niemand zal pesten.
2. Dat ik iemand die gepest wordt, zal helpen.
3. Dat ik geen vervelende dingen over iemand anders zeg.
4. Dat ik een ander niet zal uitlachen.
5. Dat ik geen rare woorden tegen een ander zeg.
6. Dat ik geen rare dingen zeg over hoe iemand eruitziet.
7. Dat ik niet aan de spullen van iemand anders zit.
8. Dat ik het (samen met de meester of juf) weer goed maak als ik ruzie heb gehad.
9. Dat ik het tegen de meester of juf en tegen papa of mama zeg als er iemand gepest wordt.
10. Dat ik eerlijk ben en me, ook als ik niet op school ben, aan de regels houd.

Protocol Cyberpesten

In dit protocol staat beschreven hoe cyberpesten te herkennen is en op welke wijze wordt opgetreden.

Inleiding

Digitaal pesten is één van de verschillende vormen van pesten. Op het internet kan men een andere identiteit aannemen of volledig anoniem blijven, waardoor de grenzen van het pestgedrag worden verlegd. Dit protocol voorziet in een integrale aanpak met ouders.

Preventief

In de bovenbouwgroepen 6, 7 en 8 zal de leerkracht met de groep de voordelen én risico's bespreken van het gebruik van chatprogramma's als bijv. Instagram (e.d.) en/of het gebruik maken van een groepsapp. Informatie hierover is te vinden op diverse websites, welke verderop in het protocol worden genoemd.

Curatief

Signalen betreffende cyberpesten nemen we altijd serieus. Wanneer de leerkracht signaleert, dat er sprake is van cyberpesten, volgt hij/zij onderstaand stappenplan:

1. *Gesprek met de gepeste leerling en gesprek met de dader(s)*

Deze twee onderdelen vallen beiden onder de eerste stap. Ze dienen naast elkaar uitgevoerd te worden. Het is namelijk van belang dat er met zowel het slachtoffer als met de daders in gesprek gegaan wordt. Daarvoor dienen de dader(s) dus opgespoord te worden. Er moet worden afgewogen of de gesprekken afzonderlijk plaatsvinden of dat dit in een driegesprek (leerkracht, slachtoffer, dader) kan plaatsvinden. Hierbij worden duidelijke afspraken gemaakt over het vervolg.

2. *Gesprek met de gepeste leerling*

Het is van belang dat de leerkracht:

- deze leerling en diens klacht serieus neemt.

- de leerling zijn verhaal laat doen en daar de tijd voor neemt.
- zich probeert in te leven in de leerling.
- geen verwijten maakt. Dat maakt het onveilig voor de leerling, waardoor deze minder zal
- vertellen of zelfs helemaal niets meer zal vertellen.
- de leerling de tip geeft om de pester te blokkeren en te verwijderen wanneer het om pesten via chatprogramma's gaat. Voordat de leerling dit doet moet deze de gesprekken uitprinten die hij/zij heeft gevoerd met de pester. Deze gesprekken kunnen mogelijk als bewijsmateriaal dienen.
- door blijft vragen. Vooral wanneer het gaat om een gesprek met een leerling na het signaleren van digitaal pesten. De leerling zal niet snel vertellen dat hij/zij gepest wordt of zelf pest.

3. *Opsporen van de dader(s)*

Soms zal bekend zijn wie de pester is en soms niet. Wanneer niet bekend is wie de pester is zal er getracht moeten worden om dit op te sporen. Dit kan gedaan worden door gesprekken te bewaren en uit te printen. In deze gesprekken kunnen aanwijzingen staan over wie de dader is. Wanneer het pesten op school gebeurt kan dit in samenwerking met het systeembeheer worden opgespoord/achterhaald. De stijl van het bericht en eventuele taalfouten en aanwijzingen kunnen de dader verraden. De dader kan wellicht ook worden gevonden door in de klas te praten over wat er is gebeurd.

4. *Gesprek met de dader(s)*

Hierbij is het van belang:

- In te gaan op wat er aan de hand is.
- Door te vragen.
- Goed te luisteren naar de kant van het verhaal van deze leerling en dit serieus te nemen.
- Te wijzen op de mogelijke gevolgen voor de gepeste leerling.
- Duidelijk te maken dat de leerling zich schuldig maakt aan een ernstig feit en dat dit in sommige gevallen zelfs strafbaar is. Er kunnen dan strafrechtelijke consequenties volgen.

Als het pesten op deze manier bespreekbaar wordt gemaakt, bestaat het gevaar dat het slachtoffer opnieuw door de pester(s) wordt benaderd. We zorgen ervoor dat het pestbeleid wordt uitgevoerd en dat leraren oog houden voor het pestgedrag.

Wanneer er goed pestbeleid wordt toegepast, wordt de kans op herhaling kleiner.

5. *Ouders/verzorgers van de leerlingen op de hoogte stellen*

De leerkracht informeert zowel de ouders/verzorgers van de gepeste leerling als de ouders/verzorgers van de pester zo spoedig mogelijk over wat er speelt. Dat gebeurt bij voorkeur vóór het gesprek met de betrokken leerlingen. Denk hierbij aan het volgende:

- Vraag hen of zij de signalen herkennen. Wanneer zij niet weten wat de signalen zijn, kunt u hen hierover informatie geven.
- Vertel ouders/verzorgers dat het niet hun schuld is
- Informeer de ouders over de afspraken die met de leerlingen zijn gemaakt,
- wanneer het gesprek met hen al heeft plaatsgevonden.

- Vertel hen welke maatregelen zij kunnen nemen/wat zij kunnen doen
- Verwijs de ouders/verzorgers voor meer informatie naar bijvoorbeeld:

- www.pestweb.nl.

- www.mediawijsheid.nl

b. Taakverdeling

Leerlingen en hun ouders die te maken krijgen met pesten moeten met hun verhaal bij iemand terecht kunnen op school. Ze moeten erop kunnen vertrouwen dat de school het pestprobleem aanpakt. Elke school (po en vo) is sinds augustus 2015 verplicht zich in te spannen om pesten tegen te gaan en zorg te dragen voor de veiligheid op school.

De wet Veiligheid op school verplicht onder meer dat de school ervoor zorgt dat bij een persoon ten minste de volgende taken zijn belegd:

- Het coördineren van het beleid in het kader van het tegengaan van pesten.
- Het fungeren als aanspreekpunt in het kader van pesten.

Op onze school zijn de taken verdeeld naar twee personen: de contactpersoon in het kader van de klachtenregeling (aanspreekpunt pesten) en de preventiemedewerker (coördinator).

Aanspreekpunt Pesten (taak contactpersoon)

Opvang leerling/ouder en in kaart brengen van de pestsituatie:

- Opvangen van de leerling/ouder die te maken heeft met pestgedrag.
- Luisteren naar wat de leerling/ouder te vertellen heeft.
- De pestsituatie in kaart brengen.
- Vragen wat de leerling/ouder/leerkracht al gedaan heeft.
- Duidelijk maken wat de rol van het 'aanspreekpunt pesten' is.
- Preventiemedewerker informeren over meldingen en incidenten die bij het aanspreekpunt pesten binnenkomen.

Zoeken naar en begeleiden bij oplossingen:

- Vragen hoe de gewenste situatie eruitziet.
- Uitleg geven over hoe op school een pestprobleem wordt aangepakt.
- In kaart brengen hoe de gewenste situatie bereikt kan worden.
- Acties ondernemen om het pestprobleem op te lossen.
- Schriftelijk vastleggen van ondernomen acties en gemaakte afspraken met betrokkenen.

Nazorg

- Checken of de afspraken zijn nagekomen en het pesten is gestopt.

Verwijzen

- In geval van strafbare feiten de ouders of meerderjarige leerling adviseren naar de politie te gaan. Mocht het gesprek tussen het aanspreekpunt en leerling/ouder niet naar tevredenheid lopen of tot het gewenste resultaat leiden attendeer leerling/ouder dan op de klachtenregeling. Dat biedt de mogelijkheid dat de directie eventueel het bestuur in te schakelen bij een pestklacht.

- Wijs op de mogelijkheid een klacht in te dienen bij de klachtencommissie als het pestprobleem niet naar tevredenheid van de leerling/ouder is afgehandeld door de directie en/of het bestuur.

Het aanspreekpunt pesten deelt de leerpunten aan de hand van de geregistreerde meldingen over pesten met diegene die het anti-pestbeleid coördineert. Doel hiervan is de aanpak van een pestsituatie op school te verbeteren en de schoolveiligheid te vergroten.

Preventie en voorlichting

- Zorgen dat er actuele kennis is bij iedereen in het team over pesten en groepsprocessen.
- Vragen van leraren over de aanpak van pesten beantwoorden en advies geven over de aanpak van een pestsituatie in de klas.
- Informeren en adviseren over het inzetten en gebruik van anti-pestprogramma's en lessen over pesten.

Coördineren anti-pestbeleid (taak preventiemedewerker)

(Mede)verantwoordelijkheid voor schoolveiligheidsbeleid

- Zorgen dat schoolveiligheid (en specifiek pesten) regelmatig op de agenda staat.
- Zorgen voor de ontwikkeling van schoolregels en afspraken (over pesten)
- Zorgen dat schoolregels leven binnen de school. (schooltaak personeelslid)
- Zorgen dat er op school een anti-pestprotocol is.
- Zorgen dat er een sanctiebeleid is. (agenda)
- Zorgen dat preventieve maatregelen worden genomen om de veiligheid op school vergroten.

Klankbord voor leerlingen, ouders en onderwijspersoneel:

- Zorgen dat schoolregels en afspraken over pesten, het anti-pestprotocol en het sanctiebeleid bij iedereen bekend is.
- Zorgen dat leerlingen en ouders weten wie het aanspreekpunt bij pesten is op school en wie het antipestbeleid coördineert.
- Zorgen dat leraren weten hoe te handelen in een pestsituatie.
- *Zorgen dat er actuele kennis is bij iedereen in het team over pesten en groepsprocessen (gedelegeerd naar taak 'Aanspreekpunt pesten')*
- *Vragen van leraren over de aanpak van pesten beantwoorden en advies geven over de aanpak van een pestsituatie in de klas (gedelegeerd naar taak 'Aanspreekpunt pesten')*
- *Informeren en adviseren over het inzetten en gebruik van anti-pestprogramma's en lessen over pesten (gedelegeerd naar taak 'Aanspreekpunt pesten')*

Zicht hebben op de beleving van veiligheid, incidenten en mogelijke risico's:

- Zorgen dat (pest)incidenten geregistreerd worden.
- Zorgen dat de verplichte monitoring van de veiligheidsbeleving van leerlingen wordt uitgevoerd.

- Op de hoogte zijn van meldingen en incidenten die bij het aanspreekpunt pesten binnenkomen.
- In kaart brengen van risico's en onveiligheid aan de hand van incidenten en monitoring.
- Preventieve maatregelen voeren naar aanleiding van onveilige situaties en pestincidenten.

4. Ambitie sociale competenties

In dit werkdocument beschrijven we als school onze collectieve ambitie ten aanzien van de sociale competenties van de leerlingen. Concrete aanleiding is het verschijnen van het Onderzoekskader 2017 van de onderwijsinspectie. Daarin is beschreven dat:

1. onze school *eigen aspecten van kwaliteit* zal beschrijven ten aanzien van *sociale* en maatschappelijke competenties (kwaliteitsgebied Onderwijsresultaten: OR2. Sociale en maatschappelijke competenties).
2. ons schoolbestuur zorg zal dragen voor *de sociale, psychische en fysieke veiligheid* van de leerlingen (art. 4c, WPO; kwaliteitsgebied Schoolklimaat: SK1. Veiligheid). Dat hoort bij onze *basiskwaliteit*.

Deze twee aspecten van kwaliteit ten aanzien van de sociale competenties en de veiligheid, worden in dit document behandeld. We beschrijven onze ambities en doelen en werken dat uit met een praktijkbeschrijving.

Ad 1 Waar staan we voor ten aanzien van de sociale competenties van leerlingen en waarom?

Het sociaal-emotionele welbevinden van de leerlingen heeft veel invloed op hun totale functioneren. Onze school besteedt daarom structureel en systematisch aandacht aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van de kinderen. We doen dit omdat we onze kinderen willen opvoeden tot verantwoorde burgers. Ze moeten goed voor zichzelf kunnen zorgen en goed kunnen omgaan met de mensen en de wereld om hen heen (dichtbij en verder weg).

Onze ambities zijn:

1. Onze school beschikt over een goede (bij voorkeur NIJ erkende) methode voor sociaal emotionele ontwikkeling.
2. We hebben alle aspecten van het pedagogisch klimaat met elkaar uitgewerkt om zo een optimaal klimaat op school en in de groepen te realiseren.
3. We gebruiken de uitkomsten van het leerlingvolgsysteem om kinderen te helpen bij extra ondersteuningsbehoeften op sociaal emotioneel gebied.
4. We gebruiken het pestprotocol bij vermoedens van pestgedrag
5. We kunnen kinderen met gedragsproblemen begeleiden door het pedagogische klimaat aan te passen
6. Er zijn duidelijke regels voor alle kinderen, die met vaste regelmaat worden besproken

Wij willen onze leerlingen ondersteunen in hun sociale en emotionele ontwikkeling omdat we ze sociale en maatschappelijke competenties gunnen. De sociale competenties die we

nastreven zijn zichtbaar als pro-sociaal gedrag. Ons streefdoel is dat alle leerlingen pro-sociaal gedrag (leren) vertonen. We zien het als team als een inspanningsplicht om leerlingen te begeleiden in deze ontwikkeling, onderwijs aan te bieden en (extra) ondersteuning te verlenen waar nodig, zodat ze 'levensbelangrijke' sociale vaardigheden leren.

Pro-sociaal gedrag kan gezien worden als het uiteinde van een continuüm van sociaal competent gedrag, met aan het andere uiteinde antisociaal gedrag. Wanneer een kind pro-sociaal gedrag vertoont, laat het gedrag van het kind een goed evenwicht zien tussen rekening houden met eigen en andermans belangen. Volgens Van der Ploeg: "worden in een geslaagde sociale ontwikkeling 'ik' en de 'ander' geïntegreerd". Dit wordt ruimte nemend en ruimte gevend gedrag genoemd. Bij ruimte nemend gedrag wordt vastgehouden aan eigen belangen en bij ruimte gevend gedrag wordt ruimte gegeven aan een ander en worden eigen behoeften losgelaten.

Binnen het sociaal-emotioneel functioneren zijn er een aantal ontwikkelingsopgaven die het kind dient op te lossen in zijn leven. Op de basisschool (van 4 tot en met 12 jaar) is dit het omgaan met leeftijdsgenoten, wat opgesplitst kan worden in vijf ontwikkeltaken:

1. Sluiten en onderhouden van vriendschappen;
2. Samenwerken en samenspelen;
3. Hanteren van ruzies en conflicten;
4. Aansluiting zoeken en houden bij een groep;
5. Een ander helpen.

De vaardigheden om deze ontwikkeltaken op te lossen, hebben de kinderen nodig voor nu en later, in hun contact met leeftijdsgenoten, maar ook met anderen. Om de bovenstaande ontwikkeltaken (als geheel en afzonderlijk) zo goed mogelijk op te kunnen lossen, zijn vijf sociale vaardigheden nodig. Dit zijn vijf sociale dimensies, van de zeven in totaal, die bij ZIEN! centraal staan, gegroepeerd in ruimte nemende en ruimte gevende vaardigheden, namelijk:

Ruimte nemende vaardigheden

- 1) Sociaal Initiatief (SI), dat is de vaardigheid in sociale situaties contact te zoeken en te maken, zowel non-verbaal als verbaal;
- 2) Sociale Autonomie (SA) (eigenheid), dat is de vaardigheid eigen mening en behoeften tot uitdrukking te brengen en hieraan trouw te blijven;

Ruimte gevende vaardigheden

- 3) Sociale Flexibiliteit (SF), dat is de vaardigheid om het eigen gedrag aan te passen op veranderende omstandigheden en situaties in het sociale verkeer;
- 4) Impulsbeheersing (IB), dat is de vaardigheid om in sociaal verband het eigen gedrag te reguleren;

- 5) Inlevingsvermogen (IL), dat is de vaardigheid het eigen gedrag af te stemmen op de gedachten en gevoelens van een ander.

Het empathisch vermogen, ego veerkracht en ego controle zijn drie in de literatuur onderscheiden emotionele reacties op anderen. Het zijn belangrijke, fundamentele ontwikkelingsdimensies die samen het sociaal functioneren bepalen (Van Hekken & Kievit, 2002; Van IJzendoorn & Van Vliet-Visser, 1986). Kinderen die gezond sociaal functioneren, blijken te beschikken over deze emotionele reacties. Deze emotionele reacties hebben de basis gevormd voor de vijf sociale vaardigheden die binnen ZIEN! onderscheiden worden. De theoretische constructie die ontstaat door de drie emotionele reacties te combineren met de 5 vaardigheden van ZIEN! geven we weer in Tabel 1. Wil er sprake zijn van optimaal functioneren, dan laat een kind de genoemde vaardigheden uit iedere cel van Tabel 1 zien, in zowel uitnodigende als niet-uitnodigende situaties.

Tabel 1. Continuüm van egoveerkracht, egocontrole en empathie

	Ruimte nemend gedrag	Ruimte gevend gedrag	
Egoveerkracht	Sociale autonomie	Sociale flexibiliteit	Ruimte nemen en geven met betrekking tot behoeften.
Egocontrole	Sociaal initiatief	Impulsbeheersing	Ruimte geven en nemen met betrekking tot impulsen.
Empathie		Inlevingsvermogen	

Ad 2 Hoe realiseren we dat?

Nu we geformuleerd hebben waar we voor staan en wat ons daarin motiveert, beschrijven we hoe we dat zullen realiseren.

We zorgen voor een veilige omgeving voor leerlingen op sociaal, fysiek en psychisch gebied. We sturen op actieve betrokkenheid tijdens de lessen, een goed welbevinden, een hoge veiligheidsbeleving en dit monitoren we.

Deze graadmeters (en ZIEN!-dimensies) zijn voorwaardelijk voor de ontwikkeling binnen het onderwijsleerproces. Op leerling-niveau geldt dat als een kind niet betrokken is, of als het welbevinden niet goed is, dat ze de overige (cognitieve én sociaal-emotionele) vaardigheden meestal ook niet optimaal kunnen ontwikkelen. De betrokkenheid van de leerlingen in een groep geeft inzicht in het leerklimaat van een groep, zoals het welbevinden van de leerlingen in een groep inzicht geeft in het leefklimaat.

Wat gebeurt er in de dagelijkse praktijk? Nu we onze motivatie beschreven hebben waar we voor staan, en beschreven hebben wat we willen bereiken, richten we ons nu op de operationalisering daarvan.

1. De leerkracht ziet zichzelf als belangrijk middel in de sociaal-emotionele ontwikkeling. In de interactie tussen leerkracht en leerling ligt de sleutel tot ontwikkeling. We zien het als onze opgave om sensitief te zijn binnen het onderwijsleerproces (sensitiviteit), signalen op te pikken en het pedagogisch en didactisch handelen daarop af te stemmen (responsiviteit). Op leerling niveau en op groepsniveau stellen we de vraag wat de leerling of de groep nodig heeft van de leerkracht om zich sociaal-emotioneel te ontwikkelen. Dat vraagt van ons competent handelen, ook wel 'pedagogisch meesterschap' genoemd. We focussen op het bewust inzetten van pedagogisch leerkrachtgedrag: sensitiviteit en responsiviteit bevorderen en met het hele team preventief en curatief werken aan een goed pedagogisch en sociaal veilig klimaat en daarnaast aan het bevorderen van sociale competenties.

De sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind vindt in interactie met de omgeving plaats (Van Lier et al., 1993; Laevers, 1995; Riksen-Walraven, 1989). Een adequate ondersteunende interactie tussen leerkracht en leerling speelt een belangrijke rol bij het helpen oplossen van de ontwikkelingsopgaven waarvoor de leerling gesteld wordt op weg naar een harmonische sociaal-emotionele ontwikkeling (Jeninga, 2008; Van Lieshout, 2009). Daarbij geven de vijf sociale gedragsdimensies van ZIEN!inzicht in de gedragsreactie van kinderen.

2. Samen met de leerling(en). We willen de leerling mede-eigenaar maken van zijn of haar eigen leerproces. Dit doen we door ze minimaal één keer per jaar in groep 5-8 de vragenlijst ZIEN! Leerling Leer- en leefklimaat in te laten invullen. Deze vragenlijst toont hoe leerlingen hun leer- en leefklimaat beleven en gaat dus verder dan de ZIEN! Leerkrachtobservatielijst. De resultaten van de vragenlijst worden met de leerling besproken. We streven ernaar de leerlingen bij zoveel mogelijk fasen van handelingsgericht werken te betrekken (Waarnemen, Begrijpen, Wegen, Plannen, Handelen en Evalueren).

3. Samen met ouders. We zien ouders als partners in de ontwikkeling van hun kind.

- a. We *informer*en ouders over het sociaal emotioneel functioneren van hun kind op school. We rapporteren onze observaties tijdens de eerste gespreksronde.
- b. We willen in een experiment de ouders ook gaan *bevragen* met de oudervragenlijst om hun observatie in de thuissituatie met ons te bespreken in dat gesprek.
- c. We willen ouders meer *betrekken* bij het handelingsgerichte werken aan de ontwikkeling van hun kind. Er staan oudersuggesties in ZIEN! tot onze beschikking om het concreet te maken in de thuissituatie, die we ouders meegeven wanneer daar behoefte aan is. Ook wordt met de ouders geëvalueerd of er verandering merkbaar is.

4. We werken cyclisch in een proces van waarnemen, begrijpen, wegen, plannen, handelen en evalueren. In dat proces speelt de sensitiviteit en de responsiviteit van de leerkracht zich bewust en vertraagd af. De leerkracht, samen met de leerling en ouders, observeert en weegt, na analyse van het gedrag af welke interventies gekozen moeten worden met het oog op groeimogelijkheden van het kind en de groep en komt zo tot gericht handelen. Dit proces wordt bewust afgesloten met evaluatie en reflectie. Het cyclische werken speelt zich in de jaarcyclus van een cursusjaar herhaald af.

a. De periode van groepsvorming.

Vanaf de eerste dag start het bewust waarnemen van de leerkracht en richt hij zich op de groepsdynamica en de interventies die nodig zijn om de groep tot een groep te laten worden. We werken preventief op groepsniveau en op leerling niveau met de handelingssuggesties om ondersteuning te bieden aan de sociaal-emotionele ontwikkeling.

b. De fase van waarnemen.

De leerkracht observeert in verschillende situaties en vult (na een week of 8-10) de ZIEN!-leerkrachtobservatielijst en eventuele aanvullingsbladen met verdiepende vragen in. ZIEN! helpt om op een objectieve wijze, gestructureerd en gestandaardiseerd te observeren. Dat levert herkenbare gedragsprofielen op van de leerlingen en de groep als geheel.

De leerlingen (groep 5-8) vullen de drie digitale vragenlijsten in over het leer- en leefklimaatⁱⁱ, veiligheidsbeleving en de sociale vaardighedenⁱⁱⁱ. Daarbij hanteren we de afname-eisen (zie bijlage 1).

Monitor sociale veiligheid

Drie categorieën met vragen zijn belangrijk voor de verplichte monitoring:

- Het welbevinden (WB) van de leerlingen;
- De pestbeleving (PB), waarbij leerlingen expliciet worden gevraagd naar de mate waarin ze het gevoel hebben gepest te worden;
- De veiligheidsbeleving (VB).³

³ Ploeg, J.D. van de (2011). De sociale ontwikkeling van het schoolkind. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Broer, N.A., Haverhals, B., & Bruin, H.L. de (2012). Verantwoording pedagogisch expertsysteem ZIEN! Voor het primair onderwijs. Gouda: Driestar educatief.

Broer, N.A., Haverhals, B., Grootenhuis, A., & Klooster-Sturm, S.W. van der (2016). Verantwoording ZIEN! Leerling 5-8 Leer- en leefklimaat. Gouda: Driestar educatief

Broer, N.A., Haverhals, B., Grootenhuis, A., & Klooster-Sturm, S.W. van der (2016). Verantwoording ZIEN! Leerling 5-8 Sociale vaardigheden. Gouda: Driestar educatief

Dit monitoren we minimaal één keer per jaar door alle leerlingen in groep 5-8 de vragenlijsten ZIEN! Leerling 5-8 Leer- en leefklimaat en ZIEN! Leerling 5-8 Veiligheidsbeleving te laten invullen. Hiermee voldoen we aan de wettelijke eis om met een *betrouwbaar en gevalideerd* instrument, op een *gestandaardiseerde* wijze, jaarlijks te monitoren. Ook geven we een *representatief* beeld van de beleving van de leerlingen op dit thema. We streven ernaar om de monitoring twee keer per jaar te laten plaatsvinden: rond de herfstvakantie en in het voorjaar. De laatste uitkomsten worden met de inspectie gedeeld.

Bij de leerlingen van groep 3 en 4 wordt de veiligheidsvragenlijst van WMKPO ingevuld.

De resultaten van deze vragenlijsten worden vergeleken met de gegevens van de leerkracht. Hierdoor krijgen we een uitgebreider beeld van de leerling, omdat naar de beleving van leerlingen gevraagd wordt.

Bij jonge kinderen houden we er bij het interpreteren rekening mee dat deze leerlingen nog minder vaardigheden hebben op het gebied van reflecteren. Het kan zijn dat ervaringen van kort voor het invullen hun beleving erg kleuren, waardoor een vertekend beeld ontstaat.

c. De fase van begrijpen.

Het groeps- en leerling profiel wordt gegenereerd en indien van toepassing indiceert ZIEN! een ondersteuningsbehoefte. De indicatie-uitspraken helpen te komen tot een passende interventie. In de fase van begrijpen zijn we op zoek naar 'grip op het resultaat'. Op leerling- en groepsniveau leggen we relaties tussen alle zeven ZIEN!-dimensies en ontdekken verbanden tussen Welbevinden, Betrokkenheid en de sociale vaardigheden. We ontwikkelen inzicht in ruimte gevend en ruimte nemend gedrag, ego controle, ego veerkracht en empathie. Deze profielen hebben een spiegelende werking, we brengen ze (door coaching) in verband met het pedagogisch handelen van de leerkracht en we stellen ons de vraag: "Wat heeft de groep en de leerling van de leerkracht nodig om te groeien in pro-sociaal gedrag?"

d. De fase van wegen.

In deze fase kiezen we de interventies. We maken gebruik van de beschikbare handelingsdoelen, houden rekening met de leerlijnen, ontwikkelingsleeftijd van een leerling en van de groep en de ontwikkeltaken. We brengen focus aan door keuzes te maken met betrekking tot de interventies op groepsniveau, op clusterniveau en op leerling niveau.

e. De fase van plannen.

We leggen vast wat we gaan doen. We gebruiken de ZIEN!-handelingssuggesties om responsief te handelen. De leerlijnen zoals die binnen ZIEN! te vinden zijn, bevatten de doelen waar we aan werken. De handelingssuggesties in ZIEN! gebruiken we als inspiratiebron om interventies te beschrijven. Daarnaast kunnen we gebruik maken van beschikbare materialen, zoals spellen, prentenboeken of de methode voor sociaal emotionele

ontwikkeling, Kwink. De gekozen aanpak wordt zoveel mogelijk toegepast tijdens de reguliere lessen. Aparte SoVa-lessen worden in principe niet gegeven, alleen als er expliciete instructie-, oefen-, of evaluatiemomenten nodig zijn.

f. De fase van handelen.

We voeren dit plan uit, na afstemming met de groep en/of de leerling, en zo nodig met de ouders.

g. De fase van evalueren.

De leerkracht evalueert iedere dag op zijn/haar handelen. Daarnaast wordt in de cyclus aan het eind van een planperiode geëvalueerd of deze aanpak de groep of de leerling geholpen heeft. We reflecteren op ons handelen en stellen ons de vraag of het 'mij' gelukt is om deze groep en leerling(en) verder te helpen in hun sociaal-emotionele ontwikkeling. Wanneer we zicht willen krijgen op de ontwikkeling van gedrag van het kind vullen we de vragenlijst nogmaals in.

5. De school gaat systematisch na wat de effecten zijn van het pedagogisch en didactisch handelen op:

- a. het leerklimaat (betrokkenheid) en het leefklimaat (welbevinden, autonomie, relatie met andere kinderen, de veiligheidsbeleving, de pestbeleving en het pestgedrag);
- b. de ontwikkeling van de sociale vaardigheden.

Dit gebeurt door middel van:

- Observaties
- Kindgesprekken
- De groepsbespreking, waarin de onderwijsbehoeften van de groep en zo nodig van de individuele leerlingen worden besproken. Een leerkracht heeft voorafgaand aan deze bespreking geëvalueerd en gereflecteerd. Indien er nog vragen zijn, worden die op dit moment behandeld.
- De schoolanalyse. Een gesprek in de teamvergadering over de groepsresultaten en de schoolresultaten.
- Het gesprek met het bestuur over de schoolresultaten.
- De bespreking van (de resultaten van) de monitor sociale veiligheid.

Voor meer informatie verwijzen we nog naar de theoretische verantwoordingen van de diverse vragenlijsten van ZIEN!

- [ZIEN!-leerkrachtobservatielijst](#)
- [ZIEN! Leerling 5-8 Leer- en leefklimaat](#)
- [ZIEN! Leerling 5-8 Sociale Vaardigheden](#)

5. Verwijzingen

I.v.m. het onderwerp van dit protocol en de relatie met andere documenten verwijzen we naar de stukken:

- Schoolveiligheidsplan
- Gedragscode en gedragsregels & Handelings-protocollen ter preventie en aanpak van ongewenst gedrag (CNS Putten, 2008)
- Machtsmisbruik en seksuele intimidatie (3.2.11 personeelsbeleidsplan CNS Putten)

6. Bijlagen

a. Tips voor de leerkracht

Stel, de leerling wil ontsnappen aan een bepaalde taak, een persoon of een situatie. We zien dit gedrag bijvoorbeeld optreden als het gegeven onderwijs te saai, te makkelijk of te moeilijk is. Het gedrag kan voortkomen uit onzekerheid, onrust of een gebrek aan motivatie. Deze gedragsfunctie zal in een praktijkvoorbeeld worden uitgewerkt.

Praktijkvoorbeeld

Wat doe je in de volgende situatie: je vraagt de leerlingen om het spellingschrift voor zich te nemen en één van de leerlingen weigert dit. Het is niet de eerste keer. De leerling kijkt je uitdagend aan en zoekt medestanders in de klas. Wat de leerling hoopt of verwacht is dat je hem uit de klas verwijdert en dat betekent: doel bereikt.

Stap 1 – Beoordeel de situatie

Je stelt jezelf een aantal vragen: ‘Had ik het gedrag kunnen voorkomen? Is het gedrag dat wordt afgekeurd wel aangeleerd als gedragsverwachting? Heeft de leerling de vaardigheden om het gedrag te kunnen tonen en was mijn opdracht duidelijk genoeg?’

Stap 2 – Ga door met de les (‘Keep the flow of instruction’)

De leerlingen die wel het gewenste gedrag vertonen, krijgen als eerste aandacht, een positieve bekrachtiging. Pas daarna krijgt het probleemgedrag de aandacht.

Stap 3 – Richt je op de leerling en herhaal de opdracht

Er is een mogelijkheid dat de leerling de opdracht niet heeft gehoord. Je loopt naar de leerling en herhaalt op fluisterton de opdracht.

Stap 4 – Verbreek het contact, richt je op anderen en observeer

Een veelgemaakte fout is dat een leraar wacht totdat de leerling het gewenste gedrag laat zien. Deze manier van werken kan een machtsstrijd uitlokken: zolang de leraar blijft staan, verroert de leerling geen vin. Het is juist krachtig om na het verstrekken van de opdracht het contact te verbreken en andere leerlingen positieve aandacht te schenken. Ondertussen houd je de leerling vanuit je ooghoeken wel in de gaten.

Stap 5 – Leg de verantwoordelijkheid voor een beslissing bij de leerling

Er zitten vier aspecten aan deze stap:

- Het kan erg lastig zijn als een leerling door een aanpak wordt verrast. Je kan daarom bij de start van het schooljaar uitleggen hoe je reactie zal zijn als de zaken mislopen. Een sanctie zal daardoor

eerder worden geaccepteerd omdat deze niet uit de lucht komt vallen.

- Het contact is niet-confronterend. Je blijft te allen tijde kalm en respectvol naar de leerling. In emotionele situaties is het aan te raden een zakelijke toon te gebruiken.
- Je verpakt je verzoek als een besluit. Zeg bijvoorbeeld: 'Michael, je bent gevraagd om met je spelling te starten. Als het niet gebeurt, zal je het tijdens de pauze moeten maken. Je krijgt een paar seconden om te beslissen wat je doet.' Vervolgens verbreek je het contact en je loopt naar andere leerlingen.
- Als de leerling zijn gedrag aanpast, wordt hij daarvoor beloond. Gedraagt de leerling zich niet dan zal de consequentie worden uitgevoerd.

Stap 6 – Debrief op een later tijdstip

Op een later tijdstip, als de emoties zijn verdwenen en de consequentie is uitgevoerd, wordt het incident besproken. Dit kan met drie eenvoudige vragen: Wat heb je gedaan? Waarom deed je het? Had je ook iets anders kunnen doen?

De beschreven techniek kan worden opgevat als een vorm van basisondersteuning binnen passend onderwijs. Het is de uitdaging voor iedere leraar om passende acties te bedenken bij de vier functies van probleemgedrag.

Bron: Overveld, K. van (2012). 'Groepsplan Gedrag. Planmatig werken aan passend onderwijs.' Huizen: Uitgeverij Pica. Dit gedeelte is gebaseerd op een van de hoofdstukken uit het boek.

b. Preventief werken

In het algemeen zijn er een aantal punten die preventief werken op gedragsproblemen.

- Zet allereerst in op de relatie met kinderen.
- Kinderen willen "gekend" worden (en wie niet?), de leerkracht moet ze zien staan. Als een kind bijvoorbeeld zijn werk netjes maakt en er volgt geen erkenning door een opmerkingen een blik of gebaar, zal het kind minder snel geneigd zijn volgende keer weer zo netjes te werken.
- Zorg dat als de school begint, je bij de klasdeur staat en de kinderen verwelkomt. Geef ze een hand, maak een kort praatje.
- Bekijk zo nu en dan hoe de kinderen kijken. Een kind met een boos gezicht, een verdrietige blik..maar ook een blije blik, kan aanleiding zijn voor een praatje, Het kan net het praatje zijn, dat vervelend gedrag voorkomt.
- Bewaak de relaties tussen de kinderen onderling. Wees alert op pestgedrag, maar ook op sociaal gedrag, Bespreek het met je groep.
- Zorg voor een duidelijke, voorspelbare omgeving. Dat houdt bijvoorbeeld in dat het dagplan zichtbaar is in je klas. Zo kunnen alle kinderen zien wat er gedurende de dag plaatsvindt.
- Zorg voor voorspelbare lessen: Vertel vooraf wat de kinderen gaan leren, liefst ook nog waarom ze dat doen en bekijk na afloop samen of dat gelukt is. Als je vindt dat het gelukt is, geef een compliment; als het niet gelukt is, leg de schuld dan niet bij de kinderen (Jullie zijn echt dom, dit was heel makkelijk), maar leg de schuld bijvoorbeeld bij de leerstof en stel de kinderen gerust (Dit was echt heel moeilijk, we gaan het vaker oefenen, dan lukt het je vast en zeker).
- Zorg dat je goed "volgbaar" bent. Bij binnenkomst sta je er al, als je wat wilt zeggen zoek je eerst oogcontact of noemt een naam. Je hebt misschien wel een vast teken en een vaste plek als je wat tegen de groep wilt zeggen, enz.
- Zorg voor een positieve groeps sfeer. Als de sfeer goed is, heb je minder snel zin om vervelend te doen.
- Geef de groep verantwoordelijkheid. Maak samen de groepsregels aan het begin van het schooljaar. Laat kinderen zelf regelen op welke wijze het lokaal wordt opgeruimd. Leer ze hun eigen werk nakijken, enz.
- Iedereen weet nu wat niet mag of beter nog: wat er wel mag. Maar vraag jezelf bij een overtreding van een afgesproken regel als eerste af of de regel echt gekend en begrepen wordt (ook al denk jij als volwassene dat het "onmogelijk" is dat het kind die regel niet kent).
- Zorg dat de kinderen veel succeservaringen opdoen en benoem die ook. Doe dit zowel voor de groep als voor individuele kinderen. Hoe specifieker je benoemt wat er goed gaat, hoe beter dit werkt. Dit noem je feedback op het proces. "Je hebt lekker stil gewerkt en daardoor ziet je werk er prima uit", werkt beter dan "Goed zo."
- Verwacht veel van je groep en spreek dit ook uit. Wetenschappelijk onderzoek wijst keer op keer uit, dat hoge verwachtingen uitspreken echt werkt.
- Behandel iedereen gelijkwaardig, maar niet gelijk. Het komt voor, dat we van kinderen die bijvoorbeeld moeite hebben met concentratie, dezelfde hoeveelheid werk en kwaliteit verlangen als van kinderen die geen problemen hebben. Op dat moment zien deze kinderen dat ze tekortschieten en krijgen ze het idee "dat lukt mij echt nooit." Een prima moment om dan maar een leukere bezigheid te zoeken. Waarschijnlijk is die bezigheid niet "leuker" in jouw ogen. Pas de hoeveelheid werk dus aan.
- Leerkrachten zijn voor leerlingen oneindig veel belangrijker dan ze zelf denken. Dat komt door de afhankelijke positie die de kinderen hebben ten opzichte van de leraar. De

psychologische invloed van de leerkracht is zelfs preventief voor het ontstaan van problemen.

- Benoem vooral wat goed gaat. Uit de gedragstheoretische wetenschappen weten we dat gedrag wat beloond wordt steeds vaker zal voorkomen. Toch zijn we nog (te) vaak geneigd vooral te benoemen wat fout gaat
- Signaleer leerproblemen op tijd en pak ze aan. Langdurig voorkomende leerproblemen leiden vaak tot gedragsproblemen.
- Benut het begin van het schooljaar.

Bron: Boek '*Gedragsproblemen in de klas*', Anton Horeweg.

Een site met goede artikelen voor leerkrachten is www.wij-leren.nl.

c. Groepsplan Gedrag

In dit gedeelte zijn een aantal praktische handvatten te vinden om om te gaan met grensoverschrijdend gedrag; dit in combinatie met het groepsplan gedrag. (Kees van Overveld, *Groepsplan gedrag*, 278 blz., Uitgeverij Pica 2012, ISBN 978 9077 671788)

Preventie 1: Plannen voor iedereen

Het eerste deel van het Groepsplan gedrag geldt voor alle leerlingen in de klas. Wat is het doel daarvan? Het creëren van een omgeving die probleemgedrag voorkomt, sociaal-emotioneel leren stimuleert en voorwaarden schept om tot presteren te komen.

Het voorkomen van probleemgedrag vraagt om goed klassenmanagement. Klassenmanagement kun je onderverdelen in vier categorieën, die verder uitgewerkt worden:

- De leraar.
- De omgeving.
- Het onderwijs.
- De groep.

De leraar

Wat kenmerkt een goede leerkracht?

- Relatie. Vertrouw je leerlingen en behandel ze met respect.
- Zekerheid. Sta met zelfvertrouwen en overwicht voor de groep.
- Consequentheid. Zeg wat je doet en doe wat je zegt.
- Duidelijkheid. Wees concreet en specifiek met weinig woorden.
- Reactie op gedrag. Reageer proactief op probleemgedrag. Dat wil zeggen: neem maatregelen die voorkomen dat het ongewenste gedrag ontstaat.
- Reflectie. Reflecteer over je ideeën, overtuigingen en ervaringen.
- Verwachtingen. Maak duidelijk wat je wilt horen en zien van de leerlingen.

De omgeving

Leerlingen brengen veel tijd door in het klaslokaal. Het is belangrijk dat leerlingen zich thuis voelen in een lokaal. Zorg voor een sfeervolle klas, die uitnodigt tot leren en interactie. Zorg voor voldoende licht, ventilatie en groene planten.

Verder is het belangrijk dat het lokaal overzichtelijk is, dat de computers zo min mogelijk in het blikveld van de leerlingen staan en dat het bureau van de leerkracht netjes is.

Het onderwijs

Als het onderwijs niet is afgestemd om de behoeften van de leerlingen, dan kan je gedragsproblemen in de hand werken. Wat werkt goed?

- Het Activerende Directe Instructiemodel is enorm effectief.
- Maak gebruik van coöperatieve werkvormen.
- Zorg voor effectieve leertijd, elimineer tijdverspillers en regel efficiënte leswisselingen.

- Geef feedback op het leren, de motivatie of het sociaal-emotioneel functioneren. Het gaat niet perse om de hoeveelheid, maar om de kwaliteit.
- Wees duidelijk en voorspelbaar.
- Werk met gedragsbouwstenen. Deze gedragsbouwstenen kun je op elk moment van de dag inzetten. Het doel is om het leerlinggedrag te optimaliseren. Goede bouwstenen zijn kosteloos/goedkoop, makkelijk in de dagelijkse routine te verwerken en vereisen weinig uitleg. In het boek staan pagina's vol voorbeelden.

De groep

Je hebt klassen en je hebt groepen. Een klas is een verzameling individuen die weinig band hebben met elkaar. Hoe maak je nu van jouw klas een positieve, hechte groep? Dat kan door goed in te spelen op de fasen van de groepsvorming. Deze fasen zijn:

- Forming. Dit is de fase van kennismaken en oriënteren.
- Storming. In deze fase strijden de kinderen om invloed en een leiderspositie.
- Norming. In deze fase ontstaan gezamenlijke normen over wat wel en niet gewenst is.
- Performing. Dit is een langere periode van rust en samenwerking.
- Adjourning. De groep bereidt zich voor op het uit elkaar gaan.

Belangrijk om te weten: de storming kan al op de eerst schooldag beginnen. Als de leerkracht daar niet op bedacht is of niet goed orde houdt, kunnen één of meerdere leerlingen zich als leiders van de klas gaan profileren. Dan is het niet de leerkracht die de normen stelt, maar deze leiders bepalen het. Als de klas deze normen overneemt en de performing start, kan de leerkracht daar weinig invloed meer op uitoefenen. De klas krijgt het stempel 'moeilijke klas'.

Daarom is het belangrijk om tijdens de forming al strak de touwtjes in handen te houden en de regels te presenteren. Eigenlijk draai je als leerkracht de storming en norming om.

Metten van voortgang

Als je systematisch en planmatig werkt aan sociaal-emotioneel leren, moet je ook nagaan of het effect heeft. Hoe kun je dat doen?

- Door observatie.
- Door het sociogram.
- Door een leerlingvolgsysteem voor het gedrag.
- Door een vragenlijstonderzoek.

Preventieniveau 2: Plannen voor sommigen

Dit deel van het groepsplan is gericht op sommige leerlingen. Het is bedoeld voor de circa zeven tot tien procent van de leerlingen waarbij een preventieve aanpak niet afdoende helpt. Ze profiteren wel van de maatregelen voor de hele klas, maar het is niet genoeg. De ondersteuning op dit niveau valt onder de basisondersteuning.

Interventies

Interventies op dit preventieniveau moeten voldoen aan de volgende kenmerken:

- De interventie moet continu beschikbaar zijn in de school.
- De interventie moet snel en eenvoudig toegankelijk zijn.
- De interventie vereist minimale tijd en inzet van de leraar.
- De benodigde leerkrachtvaardigheden kunnen makkelijk worden geleerd.
- De interventies vragen weinig aanpassing.

Strategieën voor de leerkracht

Niet alleen de gedragsinterventies zijn belangrijk, maar ook het denken en het handelen van de leerkracht. Daarom behandelt Kees van Overveld de volgende strategieën voor de leerkracht:

- Omgaan met verstoringen. Bijvoorbeeld leerlingen die niet-taakgericht gedrag vertonen, leerlingen die de grens op zoeken, leerlingen die zich niet aan de regels houden en leerlingen die geen respect tonen.
- Het negeren van gedrag.
- Straf.
- Time-out.
- Reflectie.

Preventieniveau 3: Plannen voor enkelen

Dit deel van het groepsplan is gericht op enkele leerlingen. Het is bedoeld voor de circa drie tot vijf procent van de leerlingen bij wie een de andere strategieën niet voldoende helpen. Hierbij gaat het om ernstige gedragsproblemen en agressie. Deze leerlingen hebben vaak ook problemen met de executieve functies, zoals het werkgeheugen, de impulscontrole en de flexibiliteit. De ondersteuning op preventieniveau 3 valt niet meer onder de basisondersteuning, maar deze leerlingen komen in aanmerking voor extra ondersteuning.

Gedragsfunctieanalyse

Om te kijken waarom de leerling het gedrag laat zien, kun je gebruikmaken van de gedragsfunctieanalyse. Dit is een methode om informatie te verzamelen over situaties en gebeurtenissen, die probleemgedrag veroorzaken en instandhouden. Gedrag kan vier functies hebben:

- Verovering: De leerling wil een voorwerp krijgen of een activiteit uitvoeren.
- Behoeftte aan zintuiglijke input: Het gedrag vult onrust of leegte op.
- Aandacht: De leerling wil graag aandacht van anderen.
- Ontsnapping: De leerling wil onder een activiteit of situatie uitkomen.

Escalatie van gedrag

Ineens gaat het mis... Het gedrag loopt uit de hand, de situatie escaleert. Voor je gevoel komt het uit de lucht vallen. Aan de hand van de cyclus van acting-out kun je escalerend gedrag vroeg herkennen en tijdig ingrijpen. Escalerend gedrag verloopt volgens de fasen: basisrust, trigger, agitatie, versnelling, uitbarsting, de-escalatie en tenslotte herstel.

Interventies

Bij preventieniveau 3 kun je de volgende interventies inzetten:

- Programmatische interventies voor externaliserend gedrag.
- Minitraining Probleem-oplossen.
- WAK-model.
- Psycho-educatie.
- Medicatie.
- Sport.

Strategieën voor de leerkracht

Kees van Overveld behandelt op dit preventieniveau de volgende strategieën:

- Kennis verwerven.
- Inzetten op een persoonlijke relatie.
- Reageren op grensoverschrijdend gedrag.
- Conflicthantering. Hierbij is onderscheid tussen vier stijlen: vermijden, forceren, toegeven of confronteren.
- Straf en beloning.
- Correctieve instructie.
- Positieve herstructurering.
- Ontmijnen.
- Vermijden van schaamtevolle situaties.

Naast deze tips & trucs (allemaal uit het boek 'Groepsplan gedrag') zijn er nog een tweetal sites die van belang kunnen zijn:

<http://gedragsproblemenindeklas.nl/downloads/>

<http://www.steunpuntadhd.nl/adhd-in-het-gezin/hulp-bij-opvoeding/naar-gedrag-kijken-het-abc-model/>

d. 5-sporenaanpak (bron: Centraal Nederland)

Primaire preventie

Er is nog geen sprake van een pestprobleem.
In deze fase signaleren, om zo op tijd in te kunnen grijpen.
... per jaar maken we een sociogram

1. Slachtoffer

Signaleren

Observatie

Het kind:

- .gaat niet graag naar school
- .gaat contact met andere kinderen uit de weg
- .behaalt schoolresultaten onder het niveau van het kind
- .is angstig
- .kan moeilijk voor zichzelf opkomen
- .andere kinderen vragen dit kind niet om mee te doen
- .eigendommen worden vernield of kwijt gemaakt
- .het kind geeft zelf aan dat ze hem pesten
- .het kind durft niet van huis naar school te lopen

Sociogram

- .welke kinderen vallen buiten de groep

Opvallende gegevens registreren

2. Pester

Signaleren

Observatie

De pester:

- .wil op de voorgrond treden ten koste van andere kinderen
- .kan moeilijk samenwerken
- .lokt andere kinderen uit
- .houdt weinig rekening met andere kinderen
- .is sociaal onhandig
- .kan moeilijk omgaan met aan hem gestelde eisen

Sociogram

- .welke kinderen staan centraal (positief of negatief)

Opvallende gegevens registreren

3. Groep

Signaleren

Observatie

- .er gebeuren dingen in de groep waar niet goed de vinger op te leggen is
- .de sfeer is niet prettig, druk, geheimzinnig
- .de groep vraagt veel van de groepsleraar
- .er is veel onderlinge concurrentie
- .er is veel onderlinge agressie
- .het voor elkaar opnemen en elkaar helpen gebeurt weinig

Sociogram

- .is de groep een groep (veel onderlinge contacten)
- .hangt de groep als loszand aan elkaar (kinderen staan ver uit elkaar)
- .welke groepjes zijn er te onderscheiden
- .is er contact tussen de verschillende groepen

4. Groepsleraar

Signaleren

Observatie

- .Je merkt als groepsleraar dat er gepest wordt
- .collegae signaleren pesterijen tijdens het speelkwartier

Deze informatie spelen we aan elkaar door.

Actie

- .het maken van een sociogram
- .observeren naar aanleiding van de bovengenoemde observatiepunten
- .we nemen stelling tegen het ongewenste gedrag van de pester (en we belonen het gewenste gedrag)
- .we zijn hierin een voorbeeld voor de kinderen
- .openstaan voor signalen van ouders
- .naar ouders duidelijk maken hoe je met pesten omgaat
- .het bespreekbaar maken van vermoedens met de ouders
- .elk nieuw schooljaar een pestprotocol opstellen met de groep

5. Ouders

- .Ouders krijgen informatie over wat pesten inhoudt (ouderavond)
- .ouders nemen contact op met de groepsleraar als zij een vermoeden hebben dat hun kind gepest wordt, of als hun kind andere kinderen pest
- .ouders weten dat de groepsleraar hun signalen serieus neemt
- .ouders ondervinden steun bij de school om op een gewenste manier met hun kind om te gaan als die gepest wordt, of als hun kind een pester is

Secundaire preventie

Er is sprake van een beginnend pestprobleem. Het is belangrijk om in deze fase te analyseren of er sprake is van een pestprobleem of dat er mogelijk andere problemen aan de signalen ten grondslag liggen.

1. Slachtoffer

Analyse

- .wie is het
- .sinds wanneer wordt het slachtoffer gepest
- .wat is de voorgeschiedenis
- .wat is de ernst van de pesterijen
- .in welke vorm wordt er gepest
- .wanneer/waar wordt er gepest
- .wat is de reactie van het slachtoffer
- .heeft het kind extra hulp nodig
- .is het kind ontvankelijk voor hulp

Ondersteuning

- .aan het kind aangeven bij wie je moet zijn als je gepest wordt op het plein
- .het kind moet ervaren dat er overdracht van informatie is binnen het team
- .het kind moet ondervinden dat er actie wordt ondernomen/stelling nemen
- .sociale vaardigheden aanleren
- .regels en afspraken van het pestprotocol opnieuw bespreken

2. Pester

Analyse

- .Wie is/zijn het
- .sinds wanneer pest het kind
- .wat is de voorgeschiedenis
- .in welke vorm wordt er gepest
- .wanneer/waar vinden de pesterijen plaats
- .wat voor een kind is de pester
- .heeft het kind extra hulp nodig
- .is het kind ontvankelijk voor hulp

Ondersteuning

- .Het bieden van duidelijkheid en veiligheid door middel van regels
- .Bij het uitpraten de pester bewust maken van de gevoelens van het slachtoffer
- .sociale vaardigheden aanleren
- .regels en afspraken van het pestprotocol opnieuw bespreken

3. Groep

Analyse

- .op welke momenten gebeurt het pesten in de groep
- .hoe is de sfeer in de groep
- .is de sfeer in de groep in de loop der jaren veranderd en zo ja waardoor
- .hoe reageren de leerlingen op elkaar
- .is er wisselend leiderschap
- .zijn de regels en afspraken in de groep duidelijk
- .wat zijn de vaardigheden van de leerlingen op cognitief en sociaal gebied
- .hoe is de relatie tussen de groep en de groepsleraar
- .wat vraagt de groep van de groepsleraar

- .hoe is de motivatie van de leerlingen
- .zijn er bijzondere omstandigheden van buitenaf (conflicten in de buurt)
- .zijn er specifieke individuele problemen van de leerlingen

Ondersteuning

- .het aanleren van sociale vaardigheden
- .de middengroep aanspreken op haar verantwoordelijkheid
- .regels en afspraken van het pestprotocol herhalen

4. Groepsleraar

Analyse

- .hoe is de positie van de groepsleraar in de groep
- .hoe is de relatie groepsleraar/leerling(en)
- .is er ondersteuning binnen het team
- .is het een nieuw probleem of speelt het al langer
- .welke interventies zijn er al geweest
- .zijn er contacten met externe organisaties
- .hoe is de relatie tussen de school en de ouders

Actie

- .opstellen van duidelijke regels (pleinwachtregels)
- .stelling nemen tegen het ongewenste gedrag van de leerling
- .zowel de pester als het slachtoffer serieus nemen
- .bevorderen van de sociale redzaamheid van de leerlingen
- .hulp bieden aan de pester en het slachtoffer
- .hulp geven aan ouders

5. Ouders

Analyse

- .hoe zijn de contacten tussen de ouders
- .staan de ouders open om het pesten te bespreken
- .zijn zij bereid om zich ervoor in te zetten om problemen op te lossen
- .hoe is het contact tussen de ouders en de school
- .hoe is het contact tussen ouder en kind

Ondersteuning

- .ouders laten weten dat de school maatregelen neemt
- .ouders kunnen steun en hulp ontvangen van de school

Hulpverlening

Er is sprake van een ernstig pestprobleem.

Op basis van de analyse wordt er een plan van actie gemaakt.

Welke hulp kun je bieden aan elk van de partijen?

1. Het slachtoffer

Hulpverlening

- .veiligheid en rust bieden

- .sociale vaardigheidstraining
- .professionele hulp inschakelen
- .eventuele gedragsverandering bevorderen (bepaald gedrag kan pesten uitlokken)
- .kinderen leren om voor zichzelf op te komen
- .kinderen leren hoe zij hulp kunnen vragen

2. Pester

Hulpverlening

- .veiligheid en rust bieden
- .sociale vaardigheidstraining
- .professionele hulp inschakelen
- .ongewenst gedrag straffen, maar gewenst gedrag bevorderen
- .zich leren te verplaatsen in de ander

3. Groep

Hulpverlening

- .veiligheid en rust bieden
- .de middengroep aanspreken op haar verantwoordelijkheid
- .de sfeer verbeteren door bijvoorbeeld:
 - .probleem bespreken
 - .bespreken wat er moet veranderen
- .de opstelling van de klas aanpassen
- .manier van werken aanpassen
- .klassikale sociale vaardigheidstraining

4. Groepsleraar

Hulpverlening

- .evalueren van je eigen houding naar de groep
- .open staan voor alle leerlingen
- .tijd maken voor contacten en gesprekken met leerlingen
- .wordt het pestprotocol nageleefd
- .met alle partijen duidelijke afspraken maken
- .het controleren of iedereen zich aan de afspraken houdt
- .met ouders bespreken hoe ze het beste met hun kind om kunnen gaan

5. Ouders

Hulpverlening

- .samen met de school verantwoordelijkheid dragen voor het probleem
- .actief met de kinderen meeleven
- .belangstelling voor de school hebben
- .open zijn naar de groepsleraren. Alles is bespreekbaar
- .ouders krijgen informatie over hoe zij met pestproblemen om moeten gaan

g. Afname-eisen

Voor het afnemen van de vragenlijsten is het van belang om de beschikbare handleiding te volgen. Dat houdt in:

- Beide vragenlijsten worden minimaal 1x per jaar afgenomen onder alle leerlingen in groep 5-8. Het is belangrijk om van alle leerlingen resultaten te hebben in het kader van een aanpak. Voor een adequate preventieve en eventueel curatieve aanpak, is het nodig om te weten welke leerlingen of groepen ondersteuning nodig hebben.

- Geef de leerlingen duidelijke instructies voorafgaand aan het invullen. Daarvoor kan de instructie en bijbehorende PowerPointpresentatie gebruikt worden. Deze zijn te vinden onder de knop 'Informatief' op het startscherm van ZIEN! In ParnasSys.

- Zorg ervoor dat de leerlingen elkaar niet kunnen beïnvloeden tijdens het invullen en niet elkaars vragenlijsten kunnen bekijken (door mee te lezen op het scherm). Kijk zelf ook niet mee tijdens het invullen. Wees beschikbaar voor verduidelijkingsvragen, maar stuur daarbij niet richting een antwoord.

- Geef vooraf duidelijk aan wat er met de antwoorden van de leerlingen gaat gebeuren. De tekst die hiervoor in de handleiding staat, luidt als volgt:

“Ik ben heel benieuwd hoe jullie over jezelf denken. Daar is deze vragenlijst voor. Het gaat dus over jezelf, er is daarom geen goed of fout antwoord. Je vult in wat jij denkt, voelt of doet. Daarom is het belangrijk dat je de vragenlijst eerlijk invult, ook als je denkt dat het niet zo'n leuk antwoord is. Alle antwoorden zijn goed, als het maar is wat jij denkt, voelt of doet. Je krijgt er ook geen cijfer voor. De antwoorden ga ik gebruiken om je beter te kunnen begrijpen en om je te kunnen helpen als dat nodig is.”

- Wanneer je toestemming geeft voor het verstrekken van de gegevens aan de inspectie, verklaar je daarmee tevens dat je je aan de hiervoor genoemde instructies hebt gehouden.

h. Onderzoekskader

In de definitieve versie van dit onderzoekskader dat ingaat per 1 augustus 2017 wordt een school verplicht te werken aan veiligheid (standaard SK1) en de sociale en maatschappelijke competenties (standaard OR2) bij haar leerlingen. Deze eisen worden hieronder weergegeven in Afbeelding 1 en 2. In dit beleidsdocument gaan we nu vooral in op de sociale competenties.

OR2. Sociale en maatschappelijke competenties De leerlingen behalen sociale en maatschappelijke competenties op het niveau dat ten minste in overeenstemming is met de gestelde doelen.
Basiskwaliteit Geen wettelijke eisen.
Eigen aspecten van kwaliteit Welke eigen opdracht heeft de school opgenomen in het schoolplan en (hoe) realiseert de school deze? Te denken valt aan: • De doelen die de school wil bereiken ten aanzien van sociale en maatschappelijke competenties van leerlingen• Het bereiken van de gestelde doelen

Afbeelding 1. Eisen onderzoekskader met betrekking tot sociale en maatschappelijke competenties.

SCHOOLKLIMAAT (SK)
SK1. Veiligheid Schoolleiding en leraren dragen zorg voor een veilige omgeving voor leerlingen.
Basiskwaliteit De school zorgt voor de sociale, fysieke en psychische veiligheid van de leerlingen in en om de school gedurende de schooldag. Dit blijkt onder andere uit de beleving van de veiligheid en het welbevinden van leerlingen. De school monitort dit tenminste jaarlijks. De school heeft een veiligheidsbeleid (beschreven in het schoolplan of een ander document), gericht op het voorkomen, afhandelen, registreren en evalueren van incidenten. Als de uitkomsten van de monitoring daartoe aanleiding geven, treft de school maatregelen om de situatie te verbeteren. De

school heeft een persoon als aanspreekpunt als het gaat om pesten en voor coördinatie van het beleid tegen pesten. Schoolleiding en leraren voorkomen pesten, agressie en geweld in elke vorm en treden zo nodig snel en adequaat op. De uitingen van leerlingen en personeel zijn in lijn met de basiswaarden van de democratische rechtsstaat.

Eigen aspecten van kwaliteit

Welke eigen opdracht heeft de school opgenomen in het schoolplan en (hoe) realiseert de school deze? Te denken valt aan:

- Beleid sociale media
- Preventieve maatregelen
- Afstemming met actoren buiten de school

Toelichting wettelijke eisen

De wet bepaalt dat de school ten minste een veiligheidsbeleid (sociale, psychische en fysieke veiligheid) heeft beschreven en voert dat bestaat uit een samenhangende set van maatregelen gericht op preventie en op het afhandelen van incidenten (art. 4c en art. 12, lid 2, WPO).

Daarvoor is nodig dat leraren een veilige ruimte scheppen, waarin duidelijke afspraken gelden en het mogelijk is om sociaal gedrag aan te leren (art. 4c, WPO en art. 8, tweede lid, WPO).

De wet geeft aan dat de school de veiligheid van leerlingen jaarlijks monitort met een gestandaardiseerd instrument dat een representatief en actueel beeld geeft (art. 4c, eerste lid, onder b, WPO). Een school kan pas goed beleid ten aanzien van sociale veiligheid (art. 4c, eerste lid, onder a, WPO) voeren als zij inzicht heeft in de feitelijke en ervaren veiligheid en het welbevinden van de leerlingen.

Voor ouders en leerlingen is het van belang dat ze een laagdrempelig aanspreekpunt hebben binnen de school, wanneer er sprake is van een situatie waarin gepest wordt. Daarom schrijft artikel 4c, eerste lid, onderdeel c, van de WPO voor dat iedere school de navolgende taken op school belegt bij een persoon:

- coördinatie van het beleid in het kader van het tegengaan van pesten op school;
- fungeren als aanspreekpunt in het kader van pesten.

Het onderwijs op de school moet mede gericht zijn op het bevorderen van actief burgerschap en sociale integratie (art. 8, derde lid, onder b, WPO en art. 9, negende lid, WPO in combinatie met kerndoel 37). Daarom dienen de uitingen van leraren in lijn te zijn met de democratische rechtsstaat, en dient te worden ingegrepen als de uitingen van leerlingen daarmee in strijd zijn.

Afbeelding 2. Eisen onderzoekkader met betrekking tot veiligheid
